

YAŞASIN CUMHURİYET

Harun Karaduman

30 Birinciteşrin [Ekim] (1923) Salı günü, Ankaralılar sabahleyin işleri başına gelmişlerdi. (...) Büyük bir sevinç içinde bütün dükkânlar açıldı, fakat az zaman sonra tekrar kapatıldı. Saat onda bütün dükkânlar kapanmış ve her taraf bayraklarla donatılmıştı. Sokaklar adam almıyordu.

Cumhuriyetin ilanı için bir bayram yapılması hususunda hiçbir tarafta bir sözleşme olmadığı halde halk kendi kendine dükkânlarına bayraklar astı. Kale mahallelerinden kadınlar ve ellerinde bayraklar olduğu hâlde çocuklar bayramlık elbiselerini giymişler, meclisin önüne doğru akıyorlardı. Tahtakale, Balıkpazarı, Karaoğlan caddeleri insanla dolmuş taşmıştı. O zamanlar Ankara'nın nüfusu 70 bine çıkmıştı. Diyebilirim ki bu nüfusun hepsi ayakta idi. Saat on buçukta meclisin önündeki geniş alanda o kadar halk birikmişti ki, caddelerden geçmenin imkânı yoktu.

(...)

Ankara halkının Cumhuriyet ilanından dolayı sevinç ve heyecanı gece de devam etti. Belediye önünde Meclis Mızıkası ulusal havalar çaldı, meydanlarda büyük meşaleler yakıldı, havaya maytaplar atıldı. Her sokaktan davul zurna sesleri geliyordu. Büyük bir fener alayı yapıldı, binlerce halk, asker, memur, esnaf, işçi, talebe, kadın ve çocuk sokaklara döküldü. O kadar kalabalık vardı ki, insan yürümeden bu insan akıntısına bağlı gidiyordu. Ankara'nın ve bütün Türkiye'nin candan kutladığı geceli ve gündüzlü bir bayram daha görülmemişti.

Halk sokaklarda:

“Yaşasın Cumhuriyet!..”

diye bağırıyor... Samanpazarı'ndan, Kale mahallerinden bir insan akını belediyenin önüne, oradan da meclisin önüne geliyor: “Yaşasın Gazi Mustafa Kemal, Yaşasın Cumhuriyet!..” sesleri durmadan işitiliyordu. Büyük Türk ulusu, candan coşmuş, her tarafı inletiyordu. O, yıllardan beri hasretini çektiği egemenliğe ve Cumhuriyete kavuşmuştu.

İşte Ankara'da Cumhuriyet kuruluşu ve ilanı bu suretle kutlandı. Bugünü yaşıyanlar ne mutludurlar...

Enver Behnan Şapolyo'nun, Ülkü dergisinin Kasım 1935 tarihli sayısında neşredilen “Cumhuriyet Nasıl İlan Edildi?” yazısından alınan bu satırlardan anlaşılacağı üzere bu “en mutlu bayram”ı Cumhuriyet'in ilanının yarattığı coşkuyla kendine mâl eden Türk halkının bizzat kendisidir. Diğer bir deyişle, Cumhuriyet Bayramı, henüz resmîyet kazanmadan halk nezdinde karşılığını bulmuştur.

Ertesi yıl çıkarılan bir kararname ile Cumhuriyet'in

ilanının 101 pare top atışı yapılarak ve özel bir program tertip edilerek kutlaması kararlaştırılır. 29 Ekim 1924 tarihinde çıkan Tanin gazetesinde “Cumhuriyet Bayramı” başlığıyla yayınlanan bir yazıda “bugün büyük bir resmigeçit yapılacak ve İstanbul halkı Cumhuriyet'in ilanı devr-i senevisini parlak merasimle tes'id edecektir [kutlayacaktır]” denmektedir. Hakimiyet-i Milliye gazetesinde ise “Cumhuriyetimiz ilk yıldönümünü bayramların içinde en büyük bayram olarak tes'id etti. Bu bayram bilhassa doğduğu, kuvvet bulduğu Ankara'da çok candan ve çok samimi bir surette geçti...” cümleleri yer alır. 1924 yılının törenleri böylece Cumhuriyet'in ilanı kutlamalarının başlangıcı olur.

29 Ekim'in bayram kabul edilip ilk defa kutlandığı yıl 1925'tir. Atatürk, bu yıldan itibaren sağlık sorunları nedeniyle bulunamadığı, 1938'in 29 Ekim'ine dek Cumhurbaşkanı namıyla törenlere iştirak etmiştir. Okullar, şehirlerini temsilen gelen izci grupları, çeşitli heyetler ve cemiyetlerin yürüyüşlerini takiben askeri geçit resmi yapılır. Riyaset-i Cumhur Orkestrası programa marşlarla eşlik eder.

Cumhuriyet, yurdun dört bir yanında, kentlerin baştan başa bayraklarla donatıldığı ısıltılı şehrayinlerle kutlanmıştır. Türk milleti, kendisini bu kutlu güne kavuşturan Gazi'sine duyduğu minneti nutuklarla, marşlarla ifade etmiştir. Bu vesileyle her biri ‘Cumhuriyet’ adını alacak kent meydanlarında gündüz kız ve erkek öğrencilerin resmigeçitleri, geceyse coşkulu fener alayları yapılır.

Kutlamaların öne çıkan detaylarından biri de öğrencilerin araba üzerinde taşıdığı Atatürk büstü ve kurtuluşun simgelerinden biri haline gelen “Cumhuriyet timsali”dir. Bunlar, döneme tarihli fotoğraflarda elinde defneyaprağı ile başında ay yıldızlı taç taşıyan, zafer perileri görünümülü genç kızlardır. Ayrıca, Cumhuriyet kutlamalarının yapıldığı meydanlara görkemli taklar kurulmuştur. Bayram günü kamu daireleri ve işyerleri tatil edilmiş, binalar bayraklarla donatılmış, gece vakti kentler aydınlatılmıştır.

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının belki de en ihtişamlısı, Gazi'nin 10. yıl nutkunu okuduğu, 29 Ekim 1933 tarihli olandır. Onuncu yıldönümü çerçevesinde bir kutlama kanunu ile bu kanunun maddelerine işlerlik kazandıracak kararnameler çıkarılmış ve bir “Yüksek Kutlama Komisyonu” oluşturularak bakanlıklar bünyesindeki heyetler ve illerdeki komitelerle birlikte kutlamada yer alacak kuruluş ve cemiyetlerin örgütlenmesi amaçlanmıştır. 1933'e kadar daha ziyade şehirlerde yapılan törenler bu tarihten itibaren kasaba ve köylerde de yaygınlaştırılmaya başlar. 29 Ekim'de köy muhtarının odası, okul binası ve fırka binası başta olmak üzere köy evleri bayraklar, çiçeklerle ve merkezden gönderilen resimlerle süslenir.

İşte, bu kutlamalardan aldığı ilhamla, Cumhuriyet'imizi 100. yaşında selamlayan “Yaşasın Cumhuriyet! Atatürk Döneminde İktisadi Bağımsızlığın İlk Adımları” sergimizde, Atatürk'ü yıllar boyunca ekonomik özgürlüğüne doğru kararlı adımlarla ilerleyen bir toplumun vesikalarına tanıklık edeceksiniz.

Yaşasın Cumhuriyet Sergisi, İstanbul Eminönü'nde bulunan Türkiye İş Bankası Müzesi'nde ve Ankara Ulus'ta bulunan İktisadi Bağımsızlık Müzesi'nde, pazartesi hariç her gün 10.00 – 18.00 saatleri arasında ücretsiz ziyaret edilebilir.

